

Voedselhulp: wat brengt het op voor financieel kwetsbare gezinnen?

Een vergelijking in drie Antwerpse voedselverdeelpunten

Karen Hermans en Heleen Delanghe

Juli 2021

B E R I C H T E N

CENTRUM VOOR SOCIAAL BELEID HERMAN DELEECK
UNIVERSITEIT ANTWERPEN - Stads campus

<https://www.uantwerpen.be/nl/onderzoeksgroep/csb/>

D/2021/6104/04

Voedselhulp: wat brengt het op voor financieel kwetsbare gezinnen?

Een vergelijking in drie Antwerpse voedselverdeelpunten

Karen Hermans en Heleen Delanghe

Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck, Universiteit Antwerpen

1. Inleiding

Hoewel de sociale vangnetten van Europese welvaartsstaten tot de omvangrijkste ter wereld behoren, lijkt **voedselhulp voor steeds meer gezinnen in Europa een noodzaak** te worden om in hun levensonderhoud te voorzien (Lambie-Mumford & Silvasti, 2020; Riches, 2018). Er zijn verschillende signalen dat de COVID-19 crisis deze tendens nog heeft versterkt. Omwille van onvoldoende financiële middelen – vaak door (onder andere) te lage inkomens – zien mensen zich genoodzaakt aan te kloppen bij een liefdadigheidsinstantie waarvan het aanbod vandaag de dag alomtegenwoordig is: de voedselbanken. Maar van welke grootteorde is deze vorm van noodhulp voor mensen met een beperkt budget? Slechts enkelen onderzochten eerder wat de prijs of waarde van een voedselpakket bedraagt en wat dit betekent voor het gezinsbudget (Caraher & Furey, 2018; Jessri et al., 2014; Pollastri & Maffenini, 2018). In België werd in 2019 voor het eerst de **monetaire waarde van voedselhulp geschat** in een Antwerps voedselverdeelpunt en vergeleken met de minimale kost van een gezond voedingspatroon en het leefloon, een bijstandsuitkering die onderdeel is van het recht op maatschappelijke integratie (Hermans & Penne, 2019).

Deze nota bouwt verder op het werk van Hermans & Penne (2019) en levert een nieuwe bijdrage door de **metingen uit te breiden van één naar drie organisaties om zo een vergelijking mogelijk te maken**. Dit is een nuttige oefening omdat het veld van voedselhulp aanzienlijk versnipperd is. In België wordt voedselhulp vaak door vrijwilligers van caritatieve organisaties bedeed. Deze instanties opereren overwegend los van elkaar, wat tot gevolg heeft dat organisaties verschillende voorwaarden opstellen over wie bij hen hulp kan ontvangen, andere bevoorradingsbronnen hebben, enzovoort. Om deze reden is het interessant na te gaan **hoe de werking tussen Antwerpse voedselverdeelpunten verschilt en of deze verschillen zich ook laten merken in de monetaire waarde van voedselhulp**. Aangezien de uit te delen voeding en dus ook de monetaire waarde van voedselpakketten van dag tot dag wijzigt, hanteren we meerdere meetmomenten en bekijken we de grootte van de schommelingen. Naast de monetaire waarde van de pakketten werpen we ook een blik op de inhoud van de voedselpakketten met betrekking tot verschillende voedingscategorieën. We vergelijken dit enerzijds met de voedingskorf (die een gezond voedingspatroon weerspiegelt) en anderzijds met data van het huishoudbudgetonderzoek (dat werkelijke uitgaven van huishoudens bevat). Deze nota reflecteert tot slot ook over de **methodologische mogelijkheden en uitdagingen** om de geldwaarde van voedselhulp te schatten en hoe dit in meerdere organisaties op een zo uniform mogelijke wijze kan gebeuren.

2. Achtergrond: voedselhulp als noodzakelijk kwaad?

Voedselhulp wordt vaak ten onrechte gekaderd als oplossing voor mensen die ‘honger’ hebben of ‘voedselonzeker¹’ zijn, hoewel er andere onderliggende problemen zijn (Riches, 2018). Een te laag inkomen uit uitkeringen maar soms ook uit werk, zogenoemde ‘adverse life events’ (bijv. jobverlies, een scheiding, overlijden van familielid), schulden of een combinatie van deze zaken vormt vaak de aanleiding (Garrat, 2017; Geerts, Ghys & Dierckx, 2013; Macleod, Curi & Kearns, 2019; Prayogo et al., 2017). Ook factoren als een slechte gezondheid, alleenstaande (ouder) zijn of hoge huisvestingskosten hebben, vergroten het risico voor personen om voedselhulp nodig te hebben (o.a. Loopstra & Lalor, 2017; Holmes et al., 2018). Voedselhulp is dus een voorbeeld van **symptoombestrijding**; het pakt niet de oorzaak van problemen aan, maar het lenigt een nood op het eigenlijke moment.

Het ontvangen van voedselhulp creëert eveneens ruimte in het budget voor andere essentiële goederen en diensten (Geerts et al., 2013). **Voeding is een variabele kost** in het huishoudbudget waar regelmatig op bespaard wordt om vaste of meer prioritaire kosten als huur of rekeningen te kunnen betalen (Dowler & Lambie-Mumford, 2015). In vele Europese landen zorgt dit ervoor dat lage inkomensgezinnen niet in staat zijn om zich een gezond voedingspatroon te veroorloven (Penne & Goedemé, 2021). Het lage budget dat overblijft na vaste kosten zorgt ervoor dat ze op een goedkoper, vaak ongezond en eenzijdig voedingspatroon zijn aangewezen (Castetbon et al., 2011; Depa et al., 2018). Voor een groter wordende groep blijkt dit echter niet te volstaan, waardoor voedselhulp als extra ‘coping strategie’ wordt aangewend, zij het vaak als **‘last resort’ optie** (Perry et al., 2014; Dowler & Lambie-Mumford, 2015).

De redenen waarom mensen een bezoek aan de voedselbank uitstellen tot ze geen andere uitweg zien, hebben doorgaans te maken met overheersende **gevoelens van schaamte en stigmatisering** (Middleton et al., 2018; van der Horst et al., 2014). Desondanks ziet bijvoorbeeld de Belgische Federatie van Voedselbanken de vraag naar voedselhulp jaar na jaar stijgen². Het lijkt erop dat dit mede komt doordat het **aanbod van voedselhulp aanwezig** is en mogelijk zichtbaarder wordt. Een aanzienlijk deel van de Openbare Centra voor Maatschappelijk Welzijn (OCMW’s) delen zelf voedselhulp uit of verwijzen mensen door naar caritatieve organisaties (Ghys, 2018). Deze vorm van hulp is eenvoudiger om aan te bieden op korte termijn dan bijvoorbeeld een sociale woning waar lange wachtrijen voor zijn.

Daarnaast lijkt er een link te bestaan tussen de toegenomen vraag naar voedselhulp en **hervormingen en structurele tekortkomingen van de welvaartsstaat** (Loopstra et al., 2018; Caraher & Furey, 2018; Poppendieck, 1998; Silvasti, 2015). In het Verenigd Koninkrijk bijvoorbeeld leidden besparingen en uitkeringsproblemen (vertragingen, sancties en veranderingen) tot meer vraag naar voedselhulp (Lambie-Mumford, 2013; Sosenko et al., 2019). In heel Europa is er sprake van stagnerende of toenemende armoede, in het bijzonder bij de actieve bevolking (Cantillon, Goedemé, & Hills, 2019). De meeste Europese landen slagen er bovendien niet in om een toereikende minimuminkomensbescherming te garanderen (Cantillon, Marchal & Luigjes, 2019). Hierdoor is er groeiende bezorgdheid dat de overheid haar verantwoordelijkheid om adequate sociale bescherming

¹ “Personen met een beperkte of onzekere beschikbaarheid tot voedszaam en veilig voedsel, of met een beperkt of onzeker vermogen om op sociaal aanvaardbare manieren acceptabele voeding te verwerven” (Anderson, 1990).

² <https://www.foodbanks.be/nl/de-hulpbehoevenden>

te bieden (deels) van zich afschuift naar de caritatieve sector (Silvasti, 2015; Greiss, Cantillon & Penne, 2020; Riches, 2018).

Naast het toegenomen aantal mensen dat beroep doet op voedselhulp, is het ook zorgwekkend dat een groot aandeel van hen er **langdurig gebruik** van maakt, wat de afhankelijkheid vergroot (Depa et al., 2018; McKay & Lindberg, 2019). Hoewel de voedselbanken de intentie hebben om tijdelijke noodhulp te bieden aan personen in moeilijkheden, zien sommige ontvangers het eerder als een lange termijn aanvulling om hun laag huishoudbudget te beheren (Holmes et al., 2018). Doordat voedselhulp **niet op rechten gebaseerd** is maar op liefdadigheid, is het in zeker opzicht problematisch dat personen erop rekenen dat ze deze hulp permanent kunnen blijven aanwenden. Echter schiet de op rechten gebaseerde sociale bescherming tekort, waardoor voedselhulp – ondanks dat het gepaard gaat met schaamte en niet structureel ingrijpt – de financiële situatie iets kan verlichten.

3. Verschillen in de werking van drie Antwerpse voedselverdeelpunten

Zoals reeds gezegd is het veld van voedselhulp behoorlijk versnipperd en werken organisaties op een relatief autonome manier. We illustreren dit aan de hand van de verschillen in de werking van drie geselecteerde Antwerpse voedselverdeelpunten. Met voedselverdeelpunten bedoelen we caritatieve organisaties, grotendeels of volledig steunend op vrijwilligers, die gratis voeding uitdelen aan zogenaamde ‘begunstigden’. In totaal zijn meer dan 20 voedselverdeelpunten actief in Antwerpen (zie bijlage 1), die wellicht allen een eigen, karakteristieke werking hebben. Tabel 1 bevat een overzicht van kenmerken waarin de drie bestudeerde verdeelpunten al dan niet verschillen van elkaar.

Tabel 1: Overzicht werking drie voedselverdeelpunten

Kenmerk	Organisatie 1	Organisatie 2	Organisatie 3
Ligging	2000	2060	2018
Historie/ Motivatie	Religieus Voldoen aan nood	Religieus Voldoen aan nood	Niet-religieus Voldoen aan nood
Toegangsvoorwaarden	Woonplaats + Financiële situatie	Financiële situatie	Geen
Bevoorradingsbronnen	Voedselbank, FEAD, Overschotten veiling en supermarkten, Donaties/ sponsoring, Eigen aankopen	Voedselbank, FEAD, Overschotten veiling en supermarkten, Donaties/ sponsoring, Eigen aankopen	Voedselbank, FEAD, Overschotten veiling en supermarkten, Donaties/ sponsoring, Eigen aankopen
Samenstelling pakketten	Voor de meeste producten: 1-3 personen: 1 stuk 4-6 personen: 2 stuks 7+ personen: 3 stuks	Voor meeste voedingscategorieën: per extra persoon toevoeging van paar extra producten	1-2 personen: klein pakket 3-4 (+) personen: groot pakket
Verdeling voeding	Voorgemaakt pakket, zonder ongewenste producten	Voorgemaakt pakket, zonder ongewenste producten	Voorgemaakt pakket
Frequentie verdeling	Om de 2 weken	Om de 3 weken	Wekelijks

Bron: eigen samenstelling op basis van informatie verkregen door de 3 organisaties.

Een eerste verschilpunt betreft de **ligging** (verschillende postcode) en **historiek/ motivatie** om voedselhulp te bedelen aan mensen die het nodig hebben. Twee van de drie organisaties opereren met een sterk religieuze (Christelijke) overtuiging, bij de derde is deze insteek niet aanwezig. Ze zijn daarnaast ook alle drie geïnspireerd door een onrechtvaardigheidsgevoel; dat er personen in hun buurt leven die niet genoeg geld hebben om zich iets basaal als voeding te kunnen veroorloven, daar willen ze iets aan doen.

Ten tweede beslist elke organisatie of ze **criteria opstellen over wie een voedselpakket kan ontvangen** en wat die voorwaarden dan zijn. Eén organisatie hanteert geen voorwaarden, iedereen is er welkom. Bij de twee andere organisaties zijn wel enkele voorwaarden van toepassing. Bij organisatie 1 gelden twee regels: enerzijds dient het inkomen na aftrek van kosten zoals huur en nutsvoorzieningen minder dan 200 euro per maand te bedragen en anderzijds moet de persoon woonachtig zijn in een bepaald gebied. In organisatie 2 moet men twee documenten kunnen voorleggen, waaronder één van het OCMW om aan te tonen dat ze een inkomen onder de armoedegrens hebben.

Ten derde verschillen organisaties in **bevoorradsingsbronnen**, dat wil zeggen de kanalen waarlangs ze voeding krijgen of kopen. Alle drie de organisaties zijn aangesloten bij de Voedselbank Antwerpen-Mechelen-Turnhout (één van de negen voedselbanken van de Belgische Federatie van Voedselbanken) waardoor ze producten ontvangen afkomstig van overschotten uit onder meer de voedingsindustrie of -distributie. Daarnaast krijgen alle organisaties ook producten via het Europese FEAD programma (Fonds voor Europese Hulp aan de Meestbehoefsten). In België worden deze producten via de POD Maatschappelijke Integratie (POD MI) aangekocht en verdeeld over de aangesloten organisaties. Daarnaast melden de organisaties dat ze ook overschotten van supermarkten en van de veiling krijgen. Ook sponsoring of donaties (bijv. van serviceclubs of individuen) spelen een rol voor de organisaties. Tot slot zien ze zich nog genoodzaakt verschillende extra producten zelf aan te kopen.

Verder heeft elke organisatie een eigen **manier om voedingspakketten samen te stellen afhankelijk van gezinsgrootte**. In één organisatie wordt aan gezinnen van 1 tot en met 3 personen van de meeste producten één stuk gegeven, aan gezinnen met 4 - 6 personen twee stuks en aan grotere gezinnen drie stuks. Ook organisatie 2 houdt rekening met gezinsgrootte, zij het dat dit afhankelijk is van de voedingsgroep: voor groenten en fruit is er enkel onderscheid tussen een alleenstaande of een gezin met meerdere personen, maar voor sommige andere producten worden de pakketten groter per extra persoon in het gezin. De derde organisatie heeft twee formaten van pakketten: een klein pakket voor 1 of 2 personen, en een groot pakket voor 3 à 4 (of meer) personen. Daarnaast krijgen gezinnen met kinderen of baby's extra zaken als bijvoorbeeld pampers en/of babyvoeding.

De voeding die ter beschikking is kan op verschillende manieren worden uitgedeeld, bijvoorbeeld in klaargemaakte pakketten of met een soort winkelsysteem met keuze. In eerste instantie delen alle drie de organisaties **voorgemaakte pakketten** uit. Bij twee organisaties is het echter wel mogelijk om te zeggen welke producten men eventueel niet wenst. Ook wordt er bij de drie organisaties expliciet rekening gehouden met religie. Zo kregen bijvoorbeeld moslims – wat in de organisaties een grote groep uitmaakt – een aangepast pakket.

Ten slotte merken we ook verschillen in de **frequentie van de bedeling van voeding**. In één organisatie kunnen begunstigden wekelijks een pakket ophalen, in de andere organisaties is dit om de twee weken

en om de drie weken. Deze gegevens zijn cruciaal om op een correcte manier de maandelijkse monetaire waarde van voedselhulp te kunnen berekenen.

De bovenstaande informatie toont aan hoe uiteenlopend de werkingen van voedselverdeelpunten in eenzelfde stad kunnen zijn. Daarnaast zijn de beschrijvingen van de manier waarop de verdeelpunten voeding uitdelen van belang om de resultaten over de monetaire waarden van voedselhulp in elke organisatie juist te kunnen interpreteren.

4. Methode

Alvorens de monetaire waarde van voedselhulp te kunnen berekenen in de betreffende organisaties, is het noodzakelijk om data te verzamelen over de inhoud van de voedselpakketten. Dit gebeurde door twee onderzoekers, die op een gesystematiseerde manier te werk gingen en achteraf nogmaals afstemden opdat dit de resultaten zo weinig mogelijk zou beïnvloeden. Voor één organisatie werd gedurende acht weken geregistreerd welke producten in de voedselpakketten zaten voor verschillende gezinstypes. Voor de andere organisaties werd er vier weken³ geregistreerd. Hier zijn dus vier metingen uitgevoerd. Deze meerdere meetmomenten laten toe te controleren voor eventuele fluctuaties in de inhoud en geldwaarde van de pakketten. Voor een voorbeeld van hoe de samenstelling van één van de voedselpakketten eruit zag, verwijzen we naar bijlage 2. Hier is te zien dat het om zowel houdbare als verse voeding gaat, verschillende categorieën van voeding (groenten, brood en deegwaren, etc.) vertegenwoordigd zijn, alsook dat sommige producten afkomstig zijn van het FEAD (te zien aan het logo van de Europese Unie).

Vervolgens kunnen de producten in de voedselpakketten geprijsd worden. Hiervoor bestaan verschillende methoden⁴. In dit onderzoek gebeurde dit aan de hand referentiebudgettenmethode, meer specifiek de voedingskorf. Referentiebudgetten zijn geprijsde korven van goederen en diensten die op normatieve manier weergeven wat specifieke typegezinnen minimaal nodig hebben om volwaardig aan de samenleving te kunnen participeren (Stroms, 2012). In België worden de referentiebudgetten ontwikkeld en geactualiseerd door het CEBUD (Centrum voor budgetadvies en -onderzoek), verbonden aan de Thomas More Hogeschool. Eén van de korven die de referentiebudgetten bevat is de voedingskorf, die de minimale kost van een gezond voedingspatroon weerspiegelt. Deze korf is opgesteld op basis van voedingsaanbevelingen van de Nationale gezondheidsraad en nutritionele doelstellingen van het Nationaal Voedings- en Gezondheidsplan in België. Verder hebben ook focusgroepen een rol: voedingsdeskundigen en burgers met uiteenlopende sociaal-economische achtergronden beoordeelden zaken als aanvaardbaarheid en haalbaarheid (o.a. Storms et al., 2012). In deze studie is gebruik gemaakt van de referentiebudgetten voor Vlaanderen voor niet-werkenden die op de private markt huren. Deze zijn in juni 2020 voor het laatst geprijsd. Het prijzen van de producten in de voedingskorf gebeurt via minimale maar aanvaardbare prijzen in bereikbare supermarkten, waarbij een correctie om keuzevrijheid te weerspiegelen in rekening werd gebracht. Voor producten die zowel in de voedselpakketten als de voedingskorf aanwezig waren,

³ De acht metingen in de eerste organisatie gebeurden in februari-maart 2019. Deze studie diende als piloot project waaruit bleek dat de variatie en schommelingen genoeg in rekening gebracht kon worden als het aantal meetpunten tot vier teruggeschoefd werd. De dataverzameling in de twee andere organisaties gebeurde in februari-maart 2021.

⁴ Zie bijv. Hermans en Penne, 2019.

werden de prijzen hieruit overgenomen. De overige producten werden analoog geprijsd en geïndexeerd naar juni 2020 aan de hand van de consumptieprijsindex voor Voeding en niet-alcoholische dranken (Statbel, 2021).

Om te illustreren wat de monetaire waarde van de voedselpakketten in termen van voedingssoorten betekent, verdeelden we de producten (en hun geldwaarde) in verschillende voedingscategorieën zodat duidelijk wordt welke categorieën sterker of minder sterk aanwezig zijn. De gebruikte categorieën zijn: non-alcoholische dranken, brood en graanproducten, fruit, groenten, zuivelproducten, vlees, vis en ei, oliën en vetten, en rest. We vergelijken dit met de mate waarin elke voedingscategorie in de voedingskorf vertegenwoordigd is. Daarnaast kunnen we aan de hand van data van het huishoudbudgetonderzoek⁵ (HBO) evalueren of de voedselpakketten een weerspiegeling vormen van de echte consumptie-uitgaven van gezinnen. Het HBO is een enquête die peilt naar de uitgaven van particuliere huishoudens en ook informatie verzamelt over een aantal socio-demografische en -economische karakteristieken. Ook hierin kan per voedingscategorie nagegaan worden hoeveel gezinnen hier maandelijks aan spenderen. Aangezien voedselhulp doorgaans door lage inkomensgezinnen ontvangen wordt, zullen we de inhoud van de voedselpakketten vergelijken met de voedingsuitgaven van huishoudens in het laagste inkomenskwartiel.

Tot slot drukken we de geprijsde voedselpakketten uit tegenover de voedingskorf en het leefloon. Voor het laatstgenoemde hanteerden we de Hypothetical Household Tool (HHoT) en het EUROMOD microsimulatiemodel om de netto beschikbare gezinsinkomens voor vier typegezinnen die een leefloon als enige inkomensbron hebben, te simuleren⁶. De vier gezinstypes die aan bod komen in deze studie zijn i) een alleenstaande 35-jarige man, ii) een koppel, beiden 35 jaar, iii) een alleenstaande gescheiden vrouw van 35 met 2 kinderen van 14 en 7 jaar, iv) een koppel, beiden 35 jaar, met 2 kinderen van 14 en 7 jaar. In 2020 bedroegen deze netto beschikbare inkomens respectievelijk 956,74 euro, 1274,20 euro, 1899,60 euro en 1897,43 euro. Later vergelijken we deze bedragen (inclusief de monetaire waarde van voedselpakketten) met de referentiebudgetten en de Europese 60%-armoedegrens⁷, wat duidelijk zal maken dat deze inkomens ruim ontoereikend zijn om een menswaardig leven te kunnen leiden.

5. Hoeveel bedraagt de monetaire waarde van voedselpakketten?

Om de bekomen monetaire waarde van voedselpakketten in de drie voedselverdeelpunten juist te interpreteren, wijzen we op de assumpties die in deze studie gemaakt zijn. We gaan ervan uit dat de pakketten volledig geconsumeerd worden. Dit houdt in dat iedereen de producten kan of mag eten, wat bijvoorbeeld niet het geval kan zijn bij bepaalde allergieën of religieuze voorschriften. Ook impliceert dit dat mensen de producten van de voedselpakketten lusten. Verder houdt deze assumptie in dat mensen de producten op een correcte manier kunnen bewaren (bijv. in een koelkast of diepvries) en bereiden (bijv. met een fornuis of oven). Hierbij aansluitend veronderstellen we dat personen dezelfde producten zouden kopen indien ze zelf de keuze hadden. Alsook gaan we ervan uit dat de producten dezelfde kwaliteit hebben als producten die in de supermarkt te koop zijn, wat

⁵ We gebruikten data van het jaar 2018. De macrodata is vrij beschikbaar op de Statbel website: <https://statbel.fgov.be/nl/themas/huishoudens/huishoudbudget#figures>.

⁶ Met dank aan Heleen Delanghe, Marieke Frederickx en Tess Penne voor de simulaties in EUROMOD.

⁷ Deze grens ligt op 60% van het nationaal netto beschikbaar equivalent gezinsinkomen (Eurostat).

bijvoorbeeld niet steeds het geval kan zijn bij voedseloverschotten. Tot slot impliceert de methode van de voedingskorf dat voeding via een goedkope supermarkt aangekocht wordt, wat niet steeds realistisch is door onder andere beperkte mobiliteit, grote afstand, kennis, enzovoort. Om hiermee rekening te houden, wordt er zoals eerder vermeld een correctie van 10% in rekening gebracht in de voedingskorf.

Tabel 2 geeft de gemiddelde maandelijkse monetaire waarde van een voedselpakket weer in de drie bestudeerde organisaties, voor vier verschillende gezinsgroottes. We zien dat de waarde van de voedselpakketten tussen de drie organisaties behoorlijk verschilt en dat de wijze waarop de pakketten samengesteld zijn een grote rol speelt. Organisatie 3 heeft de grootste pakketwaardes, maar de grootteorde van het verschil met de andere organisaties is niet gelijk voor elke gezinsgrootte. Voor gezinnen van drie en vier personen is het verschil in geldwaarde meer uitgesproken, voor een alleenstaande en gezin met twee personen is dit beperkter. Meer concreet zien we dat er voor een gezin van één en twee personen nauwelijks verschil is tussen de organisaties (minder dan 20 euro), terwijl dit voor een gezin met drie en vier personen veel meer is. Tot slot heeft organisatie 1 de kleinste waarden voor een gezin met één tot en met drie personen, maar biedt het wel 'duurdere' pakketten voor een groter gezin van vier personen dan organisatie 2.

Tabel 2: gemiddelde waarden voedselpakketten voor verschillende organisaties en gezinsgroottes, in euro per maand (prijzen juni 2020)

Aantal personen	Organisatie 1	Organisatie 2	Organisatie 3
1 persoon (bijv. alleenstaande)	€ 69,74	€ 78,13	€ 86,26
2 personen (bijv. koppel)	€ 76,72	€ 82,25	€ 86,26
3 personen (bijv. alleenstaande + 2 kinderen)	€ 81,81	€ 85,20	€ 166,26
4 personen (bijv. koppel + 2 kinderen)	€ 111,16	€ 95,91	€ 166,26

Bron: eigen samenstelling op basis van de voedingskorf prijzen en verzamelde data over de voedselpakketten.

In Tabel 3 maken we duidelijk hoeveel de monetaire waarde van voedselpakketten kan fluctueren van week tot week, door de laagst en hoogst gemeten waarde voor elke organisatie te vergelijken (weergegeven voor een voedselpakket voor één persoon). Hieruit blijkt dat de waarde van voedselpakketten sterk kan schommelen, wat zeker in organisatie 3 het geval was in de gemeten periode. Hoewel de gemiddelde waarde van een eenpersoonspakket (86,26 euro) niet zo veel verschilde van organisatie 2 (78,13 euro), zien we bij organisatie 3 veel meer variatie in de waarde van de pakketten (bijna 40 euro). Aangezien de waarden slechts op enkele metingen gebaseerd zijn, is het niet met zekerheid te zeggen of de beschikbare voeding in organisatie 3 systematisch grotere fluctuaties heeft of dat dit eerder toeval is. Wel laat deze tabel toe te besluiten dat meerdere meetmomenten een noodzaak zijn om betrouwbaardere resultaten te bekomen, en dat maar één meetmoment gebruiken grote gevolgen kan hebben voor de vergelijking van voedselhulp met het leefloon. Voor personen met een beperkt inkomen maakt 40 euro meer of minder immers een aanzienlijk verschil.

Tabel 3: Schommelingen in metingen waarde van voedselpakketten, geïllustreerd voor een alleenstaande (prijzen juni 2020)

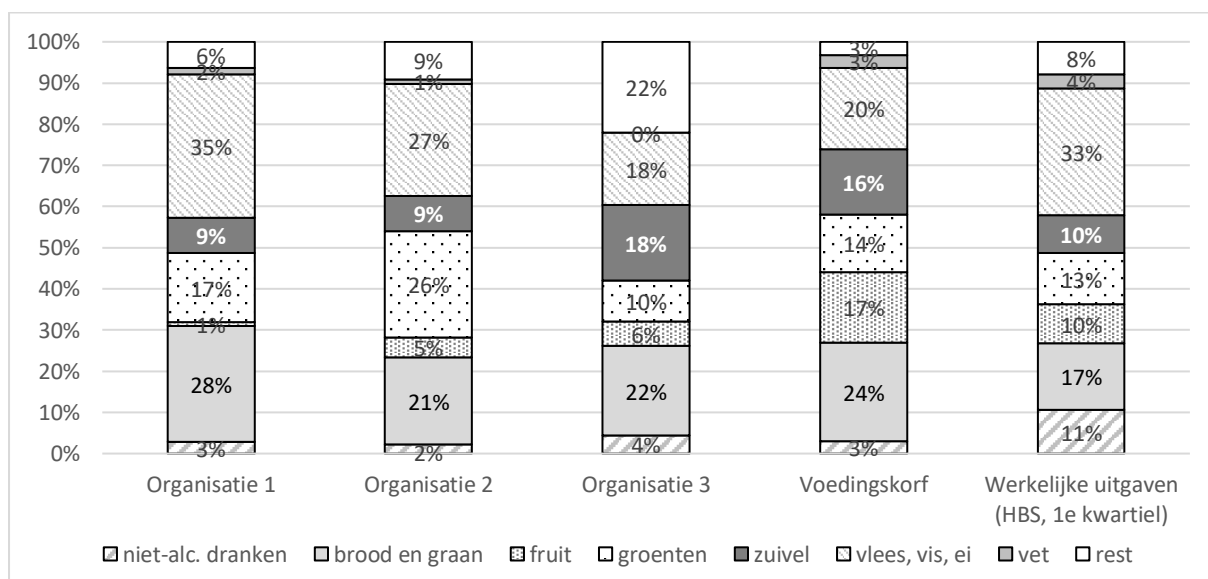
Minima en maxima	Organisatie 1	Organisatie 2	Organisatie 3
Minimumwaarde	€ 58,68	€ 74,28	€ 65,38
Maximumwaarde	€ 74,70	€ 84,10	€ 104,04

Bron: eigen samenstelling op basis van de voedingskorf prijzen en verzamelde data over de voedselpakketten.

Hoewel organisatie 3 de hoogste monetaire waarde van voedselpakketten heeft, maakt Figuur 1 duidelijk dat het niet alleen belangrijk is naar de geldwaarde maar ook naar de inhoud van de pakketten te kijken. Figuur 1 geeft het relatieve belang weer van verschillende voedingscategorieën in de voedselpakketten, in termen van geldwaarde die de producten hebben. Hieruit blijkt bijvoorbeeld dat organisatie 3 een aanzienlijk groter aandeel heeft van 'rest' producten, een categorie die in het algemeen minder bijdraagt aan een gezond eetpatroon. Ook in andere categorieën, bijvoorbeeld groenten, zuivel en vlees/vis/ei, zijn er grote verschillen tussen de organisaties. Belangrijk om te vermelden is dat het niet mogelijk is een concrete uitspraak te doen over hoe gezond de pakketten zijn. Er wordt namelijk enkel naar het aandeel van de voedingscategorieën gekeken, maar niet naar de specifieke kenmerken, bijvoorbeeld het aantal calorieën, van de producten zelf.

Figuur 1 bevat eveneens een opdeling in voedingscategorieën van de voedingskorf en de werkelijke voedingsuitgaven van gezinnen in het eerste inkomenskwartiel. Een vergelijking met de voedingskorf leert dat er in alle drie de voedselverdeelpunten een tekort is van het aandeel fruit in de voedselpakketten. Andere categorieën zijn dan weer oververtegenwoordigd (bijv. vlees, vis en ei). De werkelijke voedingsuitgaven van lage inkomensgezinnen lijken ook niet helemaal overeen te komen met de inhoud van de voedselpakketten, hoewel afhankelijk van organisatie en voedingscategorie de verschillen niet steeds heel groot zijn.

Figuur 1: Vergelijking inhoud voedingskorf, voedselpakketten en werkelijke uitgaven per voedingscategorie

Noot: Wat betreft de voedselpakketten worden de gemiddelde pakketten voor een alleenstaande getoond. Voor de voedingskorf werd het gemiddelde voor een alleenstaande man en vrouw genomen. De HBS macrodata toont het gemiddelde uitgavenpatroon van alle gezinnen in het eerste inkomenskwartiel, dus niet enkel alleenstaanden.

Bron: Eigen dataverzameling, referentiebudgettendata van het CEBUD, en Huishoudbudgetdata van Statbel.

6. Het belang van voedselhulp ten opzichte van de voedingskost en het leefloon

Om een zinvoller idee te krijgen over het belang of de impact die voedselhulp kan hebben voor de begunstigden, drukken we de monetaire waarde van voedselpakketten uit ten opzichte van 1) de voedingskorf en 2) het leefloon. De eerste vergelijking laat toe om specifiek voor voeding na te gaan hoeveel men – in theorie – kan besparen op deze uitgavenpost indien men met een minimale kost een gevarieerd en gezond voedingspatroon bereikt. Dit wordt weergegeven in Tabel 4. Het is duidelijk dat voedselhulp voor een alleenstaande een beduidend grotere impact heeft op het minimaal noodzakelijke voedingsbudget. Afhankelijk van de organisatie waar deze persoon voedselhulp krijgt, dekt dit bijna de helft van de voedingskosten. Dit daalt naarmate gezinnen groter zijn. Voor een koppel zou een voedselpakket de minimale kost voor voeding drukken met een vierde tot bijna een derde. Dit aandeel ligt nog lager voor een alleenstaande ouder en koppel met twee kinderen, behalve wat betreft een pakket van organisatie 3 voor een koppel met kinderen.

Uit Tabel 4 komt duidelijk het effect van verscheidenheid in voedselpakketten tussen de organisaties naar voren: zo maakt voor een koppel met kinderen een voedselpakket in de ene organisatie een vierde uit van de voedingskorf, en in een andere organisatie slechts 15%. De hoeveelheid voeding die organisaties kunnen uitdelen én de manier waarop ze de pakketten samenstellen naargelang gezinsgrootte heeft dus belangrijke gevolgen. In alle drie de organisaties lijken alleenstaanden systematisch een groter aandeel van de minimale voedingskost te kunnen uitsparen. In organisatie 1 ligt dit aandeel iets lager dan in de andere twee, maar hierdoor kunnen ze bijvoorbeeld wel een relatief grotere waarde van pakketten geven aan een grotere gezinnen (zoals een koppel met twee kinderen) dan organisatie 2, die de meest onevenwichtige verdeling lijkt te hebben tussen de getoonde gezinstypes. Zij hebben een verschil van bijna 30 procentpunten tussen de relatieve waarde voor een alleenstaande en koppel met kinderen, terwijl dit voor de andere organisatie rond de 20 procentpunten is.

Tabel 4: Aandeel maandelijkse waarde voedselpakket ten opzichte van de minimale voedingskost (Voedingskorf)

% Voedselpakket t.o.v. voedingskost	Organisatie 1	Organisatie 2	Organisatie 3	Minimale voedingskost ⁸
Alleenstaande	39,6%	44,4%	49,0%	176,14 euro
Koppel	24,2%	26,0%	27,2%	316,93 euro
Alleenstaande ouder + 2 kinderen	17,7%	18,4%	35,9%	463,48 euro
Koppel + 2 kinderen	17,7%	15,3%	26,5%	627,08 euro

Bron: eigen samenstelling op basis van de voedingskorf en verzamelde data over de voedselpakketten.

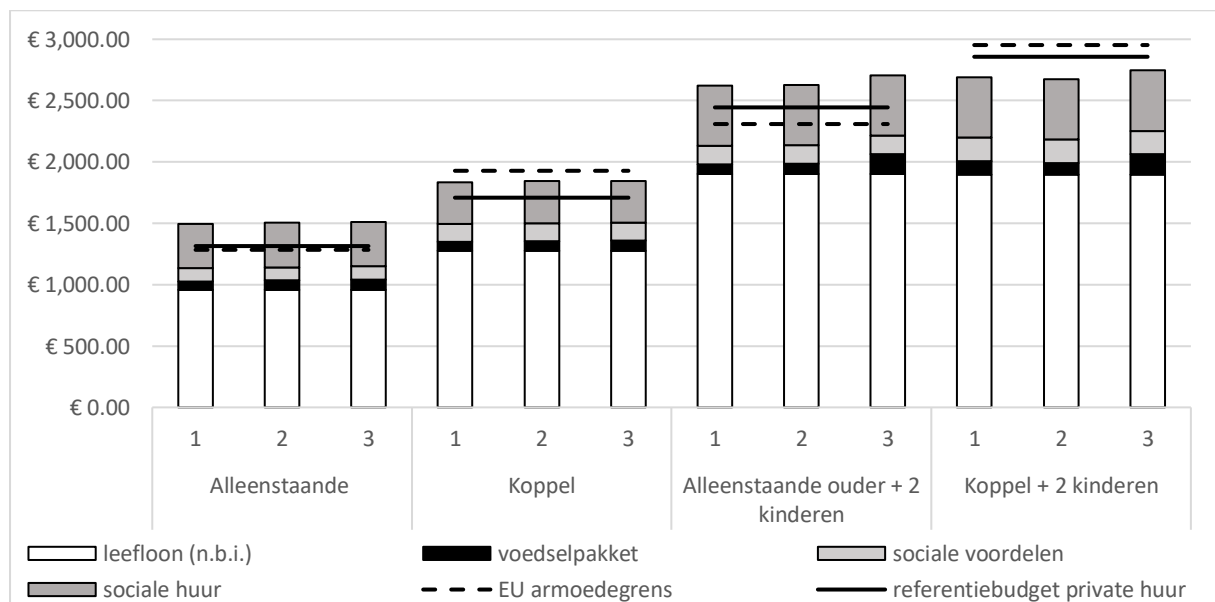
Tot slot kijken we naar de impact die voedselhulp – onder de vermelde assumpties – kan hebben voor gezinnen die moeten rondkomen met een leefloon. Er is gekozen om te vergelijken met dit minimuminkomen, omdat het een laatste vangnet vormt voor personen op actieve leeftijd die geen aanspraak (meer) kunnen maken op andere uitkeringen. Zowel op basis van de Europese armoedegrens als de referentiebudgetten voor gezinnen die op de private huurmarkt huren is het leefloon sterk ontoereikend om uit armoede te blijven en adequaat te kunnen deelnemen aan de

⁸ Maandelijks bedrag 2020, exclusief de kost voor keukenuitrusting & fysieke activiteit.

samenleving. Dit wordt weergegeven in Figuur 2. Verder toont deze figuur ook voor de verschillende gezinstypes de invloed van voedselhulp voor de drie bestudeerde organisaties (met 1, 2 en 3 aangeduid in de figuur), indien dit beschouwd wordt als een kostencompensatie of sociaal voordeel. Tot slot worden ook erkende sociale voordelen waarop personen met een leefloon recht op hebben⁹ toegevoegd aan het beschikbaar inkomen¹⁰. We maken hierbij een opsplitsing tussen sociale huur enerzijds en de overige sociale voordelen anderzijds. Dit toont aan dat het al dan niet kunnen huren op de sociale huurmarkt zonder twijfel de grootste impact heeft op de inkomensadequaatheid van gezinnen.

De verschillen in monetaire waarden van voedselhulp tussen de drie organisaties zijn in Figuur 2 vooral zichtbaar bij de gezinstypes met kinderen. Een pakket van 160 euro ten opzichte van een pakket van zo'n 80 à 90 euro kan de kloof met de armoedemaatstaven aanzienlijk meer reduceren. Ten tweede is het duidelijk dat, hoewel voedselhulp een niet te verwaarlozen monetaire waarde heeft (zeker voor mensen met weinig financiële middelen), er meer nodig is dan voedselhulp alleen om de inadequaatheid van het leefloon weg te werken. Dit tonen bijvoorbeeld de sociale voordelen en sociale huur aan, waarbij vooral het laatstgenoemde een sterke impact heeft om al dan niet volwaardig aan de samenleving te kunnen participeren. In dat geval wordt voor sommige gezinstypes het leefloon namelijk wel toereikend. In werkelijkheid zal het wellicht weinig voorkomen dat alle sociale voordelen worden opgenomen, omwille van eerder vermelde problematieken zoals bijvoorbeeld lange wachtlijsten door een tekort aan sociale woningen.

Figuur 2: Inkomensadequaatheid leefloon zonder en met voedselhulp, en leefloon met voedselhulp + kostencompensaties voor 4 gezinstypes en 3 organisaties

Bron: eigen berekening op basis van de referentiebudgetten, verzamelde data over de voedselpakketten, EUROMOD-HHOT en Eurostat.

⁹ Daarnaast omvatten deze sociale voordelen nog een kortingsbon voor energiezuinige toestellen, de verhoogde tegemoetkoming in gezondheidszorgen, het sociaal telefoon- en internettarief, de vrijstelling van de provinciebelasting en de reductie op het openbaar vervoer (cf Penne et al., 2020). De bedragen zijn van toepassing op het jaar 2017, en niet op 2020 zoals de andere componenten in Figuur 1.

¹⁰ We danken Tess Penne en Marieke Frederickx van het CEBUD voor het aanleveren van deze data.

7. Discussie: reflectie over de data en methode

Deze vergelijkende studie heeft verder gebouwd op eerder onderzoek naar de monetaire waarde van voedselhulp voor één voedselverdeelpunt in België (Antwerpen). Ook toen werden de referentiebudgetten als methode gebruikt om na de dataverzameling de producten te kunnen prijzen. Door de metingen uit te breiden naar meerdere organisaties, is een reflectie over de gebruikte methode in meerdere organisaties mogelijk. Dit onderzoek kan als pilootstudie dienen om de mogelijkheden en eventuele moeilijkheden voor de uitbreiding van het gebruik van deze methode in vervolgonderzoek – in andere steden of landen – aan te kaarten. De belangrijkste lessen en aandachtspunten volgen hieronder.

Ten eerste biedt de methode van referentiebudgetten (specifiek de voedingskorf) de mogelijkheid om de producten in de voedselpakketten in een bepaald land op een uniforme wijze te monetariseren op basis van lage maar aanvaardbare supermarktprijzen. Ondanks dat deze methode niet noodzakelijk de echte waarde van de producten van de voedselpakketten reflecteert – bijvoorbeeld omdat producten in de voedselpakketten ook soms duurdere merkproducten zijn – is het wellicht een aannemelijke weergave van wat gezinnen door voedselhulp in theorie kunnen uitsparen aan voeding, aangezien ze door hun beperkt financieel budget vaker goedkopere voeding aankopen. Daarnaast hebben de referentiebudgetten als voordeel dat deze ook in andere Europese landen zijn opgesteld via een geharmoniseerde methode (Goedemé et al., 2015). Deze methode maakt het dus mogelijk om in meerdere landen op een gelijkaardige manier de monetaire waarde van voedselhulp te schatten.

Ten tweede is het noodzakelijk, indien met meerdere onderzoekers wordt samengewerkt en data door verschillende personen wordt verzameld, om op voorhand duidelijke afspraken en regels vast te leggen over de wijze van data verzamelen zodat dit op een gestandaardiseerde manier gebeurt. Dit verkleint de onderzoekersbias. In deze studie bleek het ook belangrijk om achteraf nogmaals een moment te voorzien om af te stemmen en onduidelijkheden te bespreken over de producten van de voedselpakketten en hun prijzen.

Verder kwam ook het belang van meerdere meetmomenten in eenzelfde voedselverdeelpunt naar voren. Fluctuaties zijn, in meer of mindere mate, in ieder verdeelpunt aanwezig en lijken eigen te zijn aan liefdadigheidsorganisaties die grotendeels afhankelijk zijn van donaties en voedingsoverschotten. Om het effect van deze fluctuaties te minimaliseren, zijn meerdere metingen een noodzaak zodat een gemiddelde waarde berekend kan worden die wellicht beter de doorsnee waarden van de voedselpakketten weerspiegelen.

Tot slot leerde de uitbreiding op vlak van dataverzameling van één naar drie organisaties dat het cruciaal is om voorafgaand aan de eerste meting een goed beeld te krijgen van de werking van de organisatie inzake toegangsvoorwaarden, samenstellingen van de pakketten, enzovoort. Door de grote zelfstandigheid waarmee organisaties functioneren, zijn de verschillen in werking immers groot. Dit was in ieder geval zo in deze studie bij de drie bestudeerde organisaties. Het afnemen van een vooraf opgestelde vragenlijst bij de verantwoordelijke van het betreffende voedselverdeelpunt is dus onmisbaar voor een correcte interpretatie van de resultaten.

Deze methodologische reflectie maakt duidelijk dat de **geschatte monetaire waarden van voedselpakketten niet exact kunnen weergeven wat de effectieve besparing is die mensen maken** en wat deze hulp concreet voor hen betekent. De assumpties die we maken zoals het feit dat personen

alle producten kunnen en morgen eten en deze ook zelf zouden kopen, zijn in realiteit immers niet steeds voldaan. Dit zagen we bijvoorbeeld door de inhoud van de voedselpakketten te vergelijken met de gemiddelde uitgaven van lage inkomensgezinnen per voedingscategorie. Desondanks geven deze monetaire waarden een **indicatie van de grootteorde die deze vorm van noodhulp mogelijks kan hebben** voor gezinnen met weinig financiële middelen. Daarnaast leerden de verschillen in monetaire waarden binnen organisaties (fluctuaties over de tijd) en tussen organisaties dat het **niet mogelijk is om dé monetaire waarde van voedselhulp** te berekenen omdat dit gewoonweg niet bestaat. De resultaten dienen dus steeds als **illustratief** gezien te worden, maar ze geven wel een beeld van welke impact voedselhulp financieel gezien zou kunnen hebben voor gezinnen.

8. Conclusie

De hoofdvraag en tevens ook de titel van dit CSB-bericht luidt: 'Voedselhulp: Wat brengt het op voor financieel kwetsbare gezinnen?'. Uit de schattingen bij drie Antwerpse voedselverdeelpunten komt naar voren dat de **monetaire waarde van een voedselpakket maandelijks zo'n 75 euro bedraagt voor een alleenstaande en oploopt tot 100 à 160 euro voor een gezin bestaande uit vier personen**. Vergeleken met de minimale kost voor een gezond voedingspatroon, zoals berekend in de voedingskorf, blijkt dat voedselhulp – onder de vooropgestelde assumpties – bijna de helft van deze kost kan dekken voor een alleenstaande. Grotere gezinnen zijn (iets) slechter af, voor hen wordt gemiddeld een vijfde tot een vierde van de minimale voedingskost (in theorie) gedekt door een voedselpakket, hoewel er sterke variatie is tussen de organisaties.

Voor vier gezinstypes die moeten rondkomen met een leefloon bekeken we ook welke impact voedselhulp kan hebben op de inkomensadequaatheid van dit minimuminkomen. De resultaten toonden aan dat de **kloof van het leefloon met de armoedemaatstaven zodanig groot is dat enkel voedselhulp dit gat niet kan dichten**. Dit is wel het geval voor sommige gezinstypes wanneer men daarnaast nog gebruikt maakt van de sociale voordelen waar personen met een leefloon recht op hebben, waarbij vooral sociale huisvesting een groot effect heeft. Desondanks valt het **niet te onderschatten hoeveel een verhoging van 75 tot 150 euro voor gezinnen met een beperkt budget** kan betekenen. Indien gezinnen alle producten in de voedselpakketten wensen, mogen en kunnen consumeren, deze van goede kwaliteit zijn en ze deze ook zelf zouden kopen op goedkope wijze in de supermarkt, is een besparing van 70 à 150 euro door het ontvangen van voedselhulp heel wat.

Daarnaast heeft deze vergelijkende studie in drie voedselverdeelpunten aangetoond hoe divers en versnipperd het veld van voedselhulp is. De zeer verschillende werking in de drie geselecteerde Antwerpse organisaties resulteerde eveneens in aanzienlijke verschillen wat betreft de monetaire waarde van voedselpakketten. Eén organisatie had duidelijk pakketten van een grotere monetaire waarde. Een mogelijke verklaring hiervoor zou kunnen liggen in het feit dat deze organisatie **meer voeding van verschillende bevoorradingsbronnen** ontvangt om per begunstigde uit te delen. Een andere denkbare reden is dat deze organisatie wekelijks pakketten uitdeelt, terwijl de anderen dit slechts om de twee of drie weken doen. Zeker wat betreft verse voeding die niet lang bewaard kan worden, lijkt een **frequenter verdeling voordeliger** voor de begunstigten. Toch is deze conclusie onzeker, aangezien de organisatie met de grootste gemiddelde monetaire waarden ook de grootste fluctuaties kende tussen verschillende meetmomenten. Bovendien leerde een analyse van de inhoud van de voedselpakketten per voedingscategorie dat deze organisatie een groter aandeel producten heeft die tot de restcategorie behoren. Alle organisaties hadden echter te kampen met het feit dat de

voedingscategorieën van de voedselpakketten niet in evenwicht waren met de categorieën van de voedingskorf, die een gezond eetpatroon weerspiegelt. Hetzelfde geldt voor de werkelijke voedingsuitgaven van lage inkomensgezinnen, die ook gedeeltelijk verschillen van de voedselpakketten.

Wat wel met zekerheid geconcludeerd kan worden, is dat de **wijze waarop pakketten samengesteld worden voor verschillende gezinsgroottes sterk verschilt én grote gevolgen heeft voor de begunstigden**. In alle organisaties werden alleenstaanden systematisch bevoordeelt ten opzichte van grote gezinnen wat betreft de monetaire waarde van voedselpakketten in vergelijking met hun minimale voedingskost voor een gezond eetpatroon en met hun netto beschikbaar inkomen. Verder zagen we dat de organisatie die doorgaans de voedselpakketten van laagste waarde had, wel een gelijkere verdeling bewam tussen verschillende gezinstypes. Het is dus niet enkel nuttig afzonderlijk per gezinstype te bekijken wie het meest krijgt in welke organisatie, maar ook hoe de verhoudingen tussen gezinsgroottes zijn. In het geval van gezinnen met eenzelfde compositie, kunnen we besluiten dat voor gezinnen met dezelfde inkomensbron (leefloon), voedselhulp een andere impact heeft op hun voedingskost en inkomensadequaatheid afhankelijk van de organisatie waarin ze voedselhulp ontvangen.

Bibliografie

- Anderson, S.A. (1990). Core indicators of nutritional state for difficult to sample populations. *The Journal of Nutrition*, 120, 1557–1600.
- Cantillon, B., Goedemé, T. & Hills, J. (2019). *Decent Incomes for All. Improving policies in Europe*. New York (USA): Oxford University Press.
- Cantillon, B., Marchal, S. & Luigjes, C. (2019). Toward adequate minimum incomes: which role for Europe? In Cantillon, B., Goedemé, T. & Hills, J. (2019). *Decent incomes for all : improving policies in Europe*. New York (USA): Oxford University Press.
- Castetbon, K, Méjean, C., Deschamps, V., Bellin-Lestienne, C., Oleko, A., Darmon, N. & Hercberg, S. (2011). Dietary behaviour and nutritional status in underprivileged people using food aid (ABENA study, 2004-2005). *Journal of Human Nutrition and Dietetics*, 24, 560-571.
- Depa, J., Gyngell, F., Müller, A., Eleraky, L., Hilzendegen, C. & Stroebele-Benschop, N. (2018). Prevalence of food insecurity among food bank users in Germany and its association with population characteristics. *Preventive medicine reports*, 9, 96-101.
- Dowler, E. & Lambie-Mumford, H. (2015). How can households eat in austerity? Challenges for social policy in the UK. *Social Policy & Society*, 14:3, 417-428.
- Eurostat Online Database, online beschikbaar: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.
- Garratt, E. (2017). Please sir, I want some more: an exploration of repeat foodbank use. *BMC Public Health*, 17:828.
- Geerts, A., Ghys, T. en Dierckx, D. (2013). Een verkennend onderzoek naar het gebruik van voedselbedeling. VLAS-Studies 10, Vlaams Armoedesteunpunt, Antwerpen.
- Ghys, T. (2018) Taking stock of the ambiguous role of foodbanks in the fight against poverty, *Journal of Poverty and Social Justice*, vol 26, no 2, 173–89, DOI: 10.1332/175982718X15200701225188
- Goedemé, T., Storms, B., Stockman, S., Penne, T., Van den Bosch, K., 2015. Towards cross-country comparable reference budgets in Europe: First results of a concerted effort. *European Journal of Social Security*, 17 (1), 3–30.
- Hermans & Penne (2019). De financiële impact van voedselbedeling op de inkomensadequaatheid van leefloontrekkers in België. *Belgisch Tijdschrift voor Sociale Zekerheid*, 4^e trimester 2019.
- Holmes, E., Black, J. L., Heckelman, A., Lear, S. A., Seto, D., Fowokan, A. & Wittman, H. (2018). “Nothing is going to change three months from now”: A mixed methods characterization of food bank use in Greater Vancouver. *Social Science & Medicine*, 200, 129-136.
- Jessri, M., Abedi, A., Wong, A. & Eslamian, G. (2014). Nutritional quality and price of food hampers distributed by a campus food bank: A Canadian experience. *Journal of Health, Population and Nutrition*, 32(2), 287-300.

- Lambie-Mumford, H. & Silvasti, T. (2020). *The rise of food charity in Europe*. UK: Bristol University Press.
- Loopstra, R., & Lalor, D. (2017) Financial insecurity, food insecurity, and disability. The Trussell Trust. Available at: <https://www.trusselltrust.org/oxford-university-report>.
- Loopstra, R., Fledgerjohann, J., Reeves, A. and Stuckler, D. (2018). Impact of Welfare Benefit Sanctioning on Food Insecurity: a Dynamic Cross-Area Study of Food Bank Usage in the UK, *Journal of Social Policy*, 47, 3, 437-457.
- MacLeod, M. A., Curi, A. & Kearns, A. (2019). Understanding the prevalence and drivers of food bank use: evidence from deprived communities in Glasgow. *Social Policy & Society*, 18:1, 67-86.
- McKay, F. H. & Lindberg, R. (2019). The important role of charity in the welfare system for those who are food insecure. *Australian and New Zealand Journal of Public Health*, vol. 43, no. 4. doi: 10.1111/1753-6405.12916
- Middleton, G., Mehta, K., McNaughton, D., Booth, S. (2018). The experiences and perceptions of food banks amongst users in high-income countries: An international scoping view, *Apetite*, 120, 698-708.
- Penne, T. & Goedemé, T. (2021). Can low-income households afford a healthy diet? Insufficient income as a driver of food insecurity in Europe. *Food policy*, 99 (2021) 101978. <https://doi.org/10.1016/j.foodpol.2020.101978>.
- Perry, J., Williams, M., Sefton, T. & Haddad, M. (2014). Emergency use only – understanding and reducing the use of food banks in the UK. Report commissioned by Child Poverty Action Group (CPAG), The Church of England, Offam GB and The Trussell Trust.
- Pollastri, A. en Maffenini, W., Estimation of the percentage of aid perceived from the food bank using a stratified sampling, *Social Indicator Research*, 136, pp. 41-49, 2018.
- Prayogo, E., Chater, A., Chapman, S., Barker, M., Rahmawati, N., Waterfall, T. & Grimble, G. (2017). Who uses foodbanks and why? Exploring the impact of financial strain and adverse life events on food insecurity. *Journal of Public Health*, Vol. 40, No. 4, pp.676-683.
- Riches, G. (2018). *Food bank nations*. UK: Routledge.
- Silvasti, T. (2015). Food aid – normalising the abnormal in Finland. *Social Policy and Society*, 14(3), 471-482. doi:10.1017/S1474746415000123.
- Sosenko, F., Littlewood, M., Bramley, G., Fitzpatrick, S., Blenkinsopp, J. & Wood, J. (2019). State of Hunger. A study of poverty and Food insecurity in the UK. November 2019, The Trussell Trust.
- Statbel (2021). Consumptieprijnsindex voor voeding en niet-alcoholische dranken. Opgehaald van <https://bestat.statbel.fgov.be/bestat/crosstable.xhtml?view=1c87a26b-0465-4c90-ad9c-d7419d16e99f> (15/06/2021).
- Storms, B., Referentiebudgetten voor maatschappelijke participatie, Doctoraal proefschrift (PhD), Antwerpen, Universiteit Antwerpen, 2012.
- Van der Horst, H., Pascucci, S. en Bol, W., The “dark side” of food banks? Exploring emotional responses of food bank receivers in the Netherlands, *British Food Journal*, vol. 116, nr. 9, pp. 1506-1520, 2014.

Bijlage 1: Overzicht aantal voedselverdeelpunten in stad Antwerpen¹¹

1. Al-Ikram
2. Buurtcentrum Stroboertje
3. C-Dienst
4. CIG De Stobbe
5. Club de grijze kat
6. DAKANT Daklozenhulp
7. Damiaanhuis
8. De kleine vos
9. De Steenhouwer
10. De Toevlucht
11. Geven met liefde
12. JACPLUS vzw CAW
13. Moeders voor Moeders
14. Onthaal Sint-Antonius
15. Poverello
16. Raad en daad
17. Sint-Vincentius Oud Kapelleke (St. Hubertus)
18. Sint-Vincentiusvereniging Heilig Sacrament
19. SOS Hulp aan Mensen in Nood
20. Teledienst
21. Wederzijds Kristus Koning
22. Welzijnsschakel Hoboken
23. Wzs Buurtwerk Rozemaai
24. Zenith
25. Zusterkens der armen

¹¹ Samenstelling op basis van de lijst van De Loodsen (<https://www.deloodsen.be/wp-content/uploads/januari-2018-1.pdf>) en organisaties aangesloten bij Voedselbank Antwerpen-Mechelen-Turnhout (<https://www.foodbank-antwerpen.be/>).

Bijlage 2: de inhoud van een voedselpakket gedurende één van de metingen

Bron: foto gemaakt door een vrijwilliger in één van de organisaties waar de dataverzameling plaatsvond.